

ביאורים במאמרי רבינו

מאמרי חסידות
מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
מבוארים ומפורשים

מאמר ד"ה
השם נפשנו בחיים ה'תשח"י

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמזנים לבריאה

קובץ זה נדפס
לעילוי נשמת

הו"ח התמים

ר' יעקב

בן הרה"ח מאיר צבי ע"ה

סטמבלר

חסיד נאמן ומסור

לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

נלב"ע י"א ניסן ה'תש"ע

ת.נ.צ.ב.ה

קובץ זה נדפס ע"י ולזכות
הר"ר ירחמיאל מנחם מענדל

וזוגתו מרת רבקה פייגא

ילדיהם

חיה מושקא, אריה לייב שאול, יהודה
מאיר, שלום דובער, שניאור זלמן

גולדשמיד

להצלחה רבה ומופלגה

בטוב הנראה והנגלה

בכל אשר יפנו

בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי

מתוך שמחה וטוב לבב

קובץ זה נדפס על-ידי ולזכות

ר' מרדכי

וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו

בן שבת

ולזכות

ליאור בת מרדכי,

יהושע בן אברהם שיחיו

יזכו להצלחה רבה ומופלגה בכל אשר

יפנו בגשמיות וברוחניות

ולזכות ר' דוד ציון בן יצחק

וזוגתו זהבה בת מרדכי שיחיו

לרפואה שלימה וקרובה

ולהצלחת בית הספר החדש 'מנחם

מענדל אקדמי'

סגל המורים והמורות וכל העוסקים

במלאכת הקודש

קובץ זה נדפס

על-ידי ולזכות

ר' יוסף יצחק

וזוגתו מרת נחמה שיחיו

ולזכות ילדיהם

הת' אריה זאב,

וחיה רישא שיחיו

לאורך ימים ושנים טובות

דרוקמן

טורונטו קנדה

פתח דבר

בשבח והודיה לה' יתברך, מוגש בזה לפני ציבור הלומדים מאמר נוסף בסדרת 'ביאורים במאמרי רבינו'.

מאמר זה נאמר על-ידי כ"ק אדמו"ר בהתוועדות שבת פרשת קרח ג' תמוז ה'תשי"ח, ויצא-לאור מוגה בקונטרס ג' תמוז ה'תשמ"ט.

בקונטרס זה נוספו למאמר קיצורים וסיכומים, ונתבארו הענינים והמושגים המובאים בו.

הביאורים נלקטו ונכתבו על ידי הרה"ת ר' מנחם מענדל שיחי' אשכנזי, והסתייענו רבות בהסברים שהשמיע הרה"ח ר' יואל שיחי' כהן בהזדמנויות שונות.

*

תודתנו נתונה להרה"ת יואב שיחי' למברג על כתיבת הסיכומים ועריכת הביאורים.

כמו כן אנו מודים להנהלת קה"ת על נתינת רשות מיוחדת להדפסת המאמרים.

*

מאמר מבואר זה, מצטרף למאמרים ושיחות שיצאו לאור על ידינו בשנים קודמות, ובייחוד לסט הספרים "ביאורים במאמרי רבינו", שני כרכים, המאגד שלושים ואחד מאמרים, מסודרים לפי מועדי השנה, ערוכים מחדש בצורה בהירה. את הספרים ניתן להשיג בקה"ת ובחנויות הספרים המובחרות.

לבקשת רבים, ניתן להוריד את הקונטרס, כמו גם הקונטרסים האחרים שנתבארו על ידנו, בכתובת: www.biurim.022.co.il.

*

כבר אמר דוד המלך, "שגיאות מי יבין" (תהלים יט, יג), ויתכן שנפלר אי-הבנות בעניינים המדבוארים. על כן בקשתנו שטוחה בפני ציבור המעיינים לשלוח אלינו את הערותיהם ונתקנן בהזדמנות הראשונה אי"ה.

יהי רצון מהשי"ת שהעיסוק בדא"ח בכלל ובתורת רבינו במיוחד, יזרו את קיום הייעוד: "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה יא, ט).

כח סיון ה'תש"פ

בס"ד. ש"פ קרח, ג' תמוז ה'תשח"י*

השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה דחג הגאולה י"ב תמוז² [שהתחלת הגאולה היתה בג' תמוז³], דהחיים שבהם שם נפשנו הם חיים נעלים יותר מחיי הנפש (מצד עצמה). דחיי הנפש הם מוגבלים, דהגם שהנפש הוא חי בעצם (שלמעלה מהתפשטות החיות שמחיה את הגוף, ולא רק מחיות הפרטי אלא גם מחיות הכללי א)⁴, מכל-מקום, כיון דזה שהנפש הוא חי בעצם הוא מפני שהקב"ה הטביע בהנפש טבע זה (שיהיה חי בעצם), לכן, גם חיות זה (דבחינת חי בעצם) הוא בהגבלה ב, והחיים שבהם שם נפשנו הם למעלה מהטבע⁵. וזהו השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, שהכח על זה שרגלנו לא יהיו למוט הוא דוקא מהחיים שלמעלה מהטבע.

סיכום: השם נפשנו בחיים – חיי הנפש הם מוגבלים, והחיים שבהם "שם נפשנו" הם למעלה מהטבע, ובכח החיים הללו – "לא נתן למוט רגלנו".

ב) ולהבין הטעם על זה שמצד חיי הנפש עצמה, גם מצד בחינת חי בעצם, אפשר להיות למוט רגלנו, והכח על זה שלא יהיה למוט רגלנו הוא

3) ראה סה"מ קונטרסים ח"א קעה, א. לקו"ש ח"ד סי' 1314 ואילך. ובכ"מ.
4) ראה בארוכה סה"מ ה'ש"ת ע' 31 ואילך. ה'תש"ח ע' 6 ואילך. ובכ"מ.
5) להעיר גם מזה שמביא בהמאמר רפ"ב מהרע"ב ספורנו דפירוש השם נפשנו בחיים הוא שהחיינו כו' בין אוה"ע נגד הטבע.

* יצא לאור בקונטרס ג' תמוז – תשמ"ט, "לקראת ג' תמוז הבעל"ט, יום צאת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מבית האסורים, שאז הותחלה הגאולה די"ב-ג' תמוז . . ר"ח תמוז תשמ"ט".
1) תהלים טו, ט.
2) דשנת תרצ"ד, נדפס בסה"מ ה'תש"י ע' 255 ואילך.

ביאורים במאמרי רבינו

למעלה משתי הדרגות הללו זהו "חי בעצם", שהוא הנפש עצמה, כי סוף-סוף גם חיות הכללית היא איננה הנפש עצמה אלא רק התפשטות והתגלות של הנפש בגוף, ועל דרך התפשטות אור השמש בחלל העולם.

ב "הטביע בהנפש טבע זה (שיהיה חי בעצם) .. בהגבלה"

טבע הוא הגבלה, כי הדבר נמצא דוקא באופן מסוים, בשונה מ"החיים שלמעלה מהטבע שלהיותם למעלה מהגבלה הם מחברים שני ההפכים דחסד וגבורה" (לקמן סיף ח).

דוגמה לכך שגם בחינת חי בעצם מוטבע בטבע מסוים ראה במילואים.

א חיות הפרטי, הכללי, חי בעצם
בחיות המתפשטת ומאירה בגוף יש ב' דרגות:
א. חיות הפרטית – המיועדת לכל איבר מאברי הגוף באופן פרטי, והיא מצטמצמת בכל איבר באופן שונה. ב. חיות הכללית – התפשטות והתגלות החיות של הנפש שאינה מצטמצמת לכל איבר, והיא נמצאת בכל אברי הגוף בשווה.

משל לכך מהחילוק בין שפע לאור. שפע הוא ע"ד רב המלמד לתלמידים, שהשפעתו מיועדת עבורם, ולכן הוא מצמצם עצמו בהתאם לתלמיד, וכל תלמיד תופס לפי כליו. אור לעומת זאת, הוא התפשטות של המאור ולא מיועד ומותאם כלל לכלי המקבל. לכן הוא מאיר בכל מקום בשווה, אפילו במקום האשפה (ספר הערכים ח"ב ע' תג, תג).

דוקא מהחיים שלמעלה מהטבע (הביאור לקמן סעיף ח), וגם להבין השייכות דענין זה להגאולה דיי"ב תמוז (הביאור לקמן סעיף ט), יש להקדים מה שכתוב בריש פרשתנו ויקח קרח ותרגם אונקלוס ואתפלג (- ויתחלק) קרח. דבכל מקום שנאמר ויקח תרגם ונסיב וכאן שינה ממנהגו ותרגם ואתפלג. ואיתא בספר נועם אלימלך דואתפלג (קרח) הוא על דרך רקיע המבדיל בין מים למים¹¹. ומבאר הצמח צדק⁸, דפירוש זה (שואתפלג קרח הוא על דרך רקיע המבדיל) הוא על-פי מה דאיתא בזהר⁹ דרקיע המבדיל הוה מחלוקת שמאלא בימינא כו' כגוונא דא מחלוקת קרח באהרן (- היתה מחלוקת שמאל בימין כו' כגון זה מחלוקת קרח באהרן). דמזה מובן, שהשייכות דואתפלג קרח לרקיע המבדיל היא לא רק מפני שהשרש דמחלוקת (איזו מחלוקת שתהיה) היא מרקיע המבדיל, כדאיתא במדרש¹⁰ למה אין כתיב בשני כי טוב כו' שבו נבראת מחלוקת שנאמר¹¹ ויהי מבדיל בין מים למים, אלא שגם מחלוקת זו בפרט, מחלוקת קרח באהרן, היא דוגמת (ושרשה היא) המחלוקת דרקיע המבדיל. דכמו שהמחלוקת דרקיע המבדיל היא מחלוקת שמאלא בימינא, על דרך זה היא מחלוקת קרח באהרן, דאהרן הוא בקו החסד, ימין, וקרח שהיה לוי הי' מבחינת גבורות, שמאל.

ייש להוסיף, דשני ענינים אלו שבואתפלג קרח (מ)מחלוקת, (ב) וזה שחלק על אהרן שייכים זה לזה. דהנה זה שבריאית המחלוקת (רקיע המבדיל) היתה ביום השני דוקא הוא, כי יום הראשון הוא מדת החסד (ימין) ויום השני הוא מדת הגבורה (שמאל), ומצד הגבורה יש נתינת מקום למחלוקת¹². וכדאיתא בזהר שם ימינא איהו שלימא דכולא כו' ביה תליא כל שלימו, כד אתער שמאלא אתער מחלוקת (- ימין הוא שלימות הכל כו' בו תליה כל שלימות, כאשר מתעורר שמאל מתעוררת מחלוקת). ועל-פי זה יש לומר, שעיקר ענינו של קרח הוא מחלוקת נכמובן גם מזה שארז"ל¹³ כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו¹⁴ שנאמר¹⁵ ולא יהיה כקרח וכעדתו, דמזה

(12) ראה גם שעהיוה"א ספ"י ולקו"ת שה"ש ל, א, שבריאית הרקיע המבדיל היתה ביום השני כי ביום השני הוא מדת הגבורה.
(13) סנהדרין קי, א. וכו"ה בכמדב"ר פרשתנו פי"ח, כ. תנחומא פרשתנו י. וראה ג"כ פרש"י עה"פ טז, יב.
(14) ובפרט להדיעה שאינה אסמכתא כי אם מן התורה ובמנין הלאוין (ראה סהמ"צ להרמב"ם שורש שמיני, רמב"ן שם. ועוד).
(15) פרשתנו יז, ה.

(6) קרח טז, א.
(7) עה"פ, הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו ע' תרצו. שם ע' תשכג. ד"ה כל פטר רחם תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' שיח ואילך (בהוצאת תש"ס ואילך - ע' שמא ואילך)). ובכ"מ.
(8) אוה"ת שם ע' תרצו.
(9) ח"א יז, א.
(10) ב"ר פי"ד, ו.
(11) בראשית א, ו.

ביאורים במאמרי רבינו

ד "מצד גבורה יש נתינת מקום למחלוקת" מידת הגבורה (דין) מצמצמת ומגבילה, והגבלה היא מקור להתחלקות. שכן כשדבר מסתיים מתחיל דבר שני. מה- שאין כן מצד מידת החסד שעניינה התפשטות.

ג "רקיע המבדיל בין מים למים" שנברא ביום השני לבריאה, כמו שנאמר (בראשית א, 1-1): ויאמר אלקים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים, ויעש אלקים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן.

שהמחזיק במחלוקת (איזו מחלוקת שתהיה) הוא כקרח ועדתו, מוכח, שעיקר ענינו של קרח הוא מחלוקת¹⁶ ה, וזה שחלק על אהרן (חסד) ורצה לעשות הגבורות עיקר¹⁶, הוא שעל-ידי זה יהיה חיזוק למחלוקת¹⁷. וצריך להבין, הרי קרח פיקח היה¹⁷, ומסתבר לומר שהמחלוקת שלו על כהונת אהרן היתה מפני שטעה בדרכי העבודה¹⁸, ואינו מובן, למה רצה במחלוקת. דזה שחלק על אהרן, אפשר לבאר, שקרח סבר שעבודת ה' צריכה להיות בקו הגבורה, ולכן חלק על אהרן שהיתה עבודתו בקו החסד. אבל לפי הנ"ל דזה שקרח רצה לעשות הגבורות עיקר הוא בכדי שיהיה חיזוק למחלוקת, אינו מובן, האיך חשב קרח שמחלוקת הוא דרך בעבודת ה' (הביאור לקמן סעיף ד וסעיף ז). וגם צריך להבין מה שמתרגם ואתפלג קרח, וכנ"ל דואתפלג הוא על דרך רקיע המבדיל, דלכאורה, הרי גם שמו של קרח עצמו רומז על רקיע המבדיל¹⁹, כמ"ש הצמח צדק על הפסוק ויקח קרח⁸ שקרח רומז על רקיע המבדיל כמ"ש²⁰ רקיע כעין הקרח, ומהי ההוספה דואתפלג קרח (הביאור לקמן סעיף ו).

סיכום: מבואר ש"ואתפלג קרח" הוא כמו רקיע המבדיל, שכמו שרקיע המבדיל בין מים למים הוא מחלוקת שמאל וימין, על דרך זה קרח ואהרן הם שמאל וימין, גבורה וחסד. ויש לומר שעיקר ענינו של קורח הוא מחלוקת (כי מצד הגבורה יש נתינת מקום למחלוקת), ומחלוקתו על אהרן ורצונו לעשות הגבורות עיקר, נבעה מכך שעל-ידי זה יהי חיזוק למחלוקת.

אך צריך להבין: א. איך חשב קרח שמחלוקת היא דרך בעבודת ה'. ב. שמו של קרח כבר רומז על רקיע המבדיל ("רקיע כעין הקרח"), ומהי ההוספה של "ואתפלג קרח".

שם א) "נתקנא על נשיאותו של אליצפן כו" – די ש לומר, שתחלת המחלוקת שלו היתה מצד טעות בדרכי העבודה, ומזה נשתלשל אחר-כך מחלוקת שמצד קנאה. (19) דנוסף לזה שקרח מלשון קרחה רומז על מחלוקת בכלל (כדלקמן הערה 46), רומז גם על רקיע המבדיל. (20) יחזקאל א, כב.

16) לקו"ת פרשתנו נד, ג. ובכ"מ.
17) תנחומא שם ה. במדב"ר שם, ח. פרש"י פרשתנו טז, ז.
18) וכמובן גם מהמבואר בהדרושים דפ' קרח (לקו"ת שם נד, א ואילך. אוה"ת וסה"מ תרכ"ז שבעה ערה 7. ועוד).
ואין סתירה לזה מפרש"י (ריש פרשתנו, מתנחומא

ביאורים במאמרי רבינו

שגם מחלוקתו על אהרון לא היתה ויכוח על שיטה, אלא נולדה מתוך מטרה לחזק המחלוקת. והיינו, שרצה לוודא שלא יתערב שום ענין של חסד – שלום והתכללות. ובכך ב' הענינים שב"ואתפלג קרח" (מחלוקת, והעובדה שחלק על אהרן) "שייכים זה לזה", ענינים מחלוקת (מה- שאין-כן באם המחלוקת על אהרון נובעת משיטה, הרי ב' הענינים לא שייכים זה לזה).

ה "עיקר ענינו .. מחלוקת" עיקר ענינו מחלוקת ולא דווקא המחלוקת על אהרון. וכמו המחלוקת דיום שני, שהיא אינה נובעת מכך שהזולת שונה, אלא היא גופא מייצרת שונות.

ו "חיזוק למחלוקת"

מכיון שעיקר ענינו הוא מחלוקת, צריך לומר

ג) **ויובן** זה בהקדים הידוע בענין רקיע המבדיל בין מים למים²¹, דמים הם תענוג, דזה שהמים מצמיחים כל מיני תענוג²² הוא לפי שבהם יש ענין התענוג²³ I. והרקיע המבדיל בין מים עליונים למים תחתונים היא הפרסא II שעל ידה נעשית ההבדלה בין התענוגים בעיניים הרוחניים (מים עליונים) ותענוגי עולם-הזה (מים תחתונים) S. והכוונה ברקיע המבדיל בין מים עליונים למים תחתונים היא בכדי שעל-ידי זה יתעלו מים התחתונים למעלה יותר מכמו שהיו קודם ירידתם. דעל-ידי ירידתם למטה, נעשה בהם התשווקה והצמאון לעלות למעלה, מים תחתונים בוכין אנן בעינן למהוי קמי' מלכא²⁴ (- אנו רוצים להיות לפני המלך), ועל-ידי זה הם מתעלים למעלה יותר מכמו שהיו קודם ירידתם, ולמעלה יותר גם ממים העליונים. וזהו מה שארוז²⁵ דזה שביום השלישי נאמר שני פעמים כי טוב הוא אחד למלאכת המים ואחד למלאכתו של יום, דלכאורה, הרי מלאכת המים הוא ענין של מחלוקת ואיך נאמר על זה כי טוב. והביאור בזה, שעל-ידי עבודת האדם נעשה הביורר והעלי' דמים התחתונים²⁶, ולכן, ביום השלישי כשהי' יקו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה²⁷, דיבשה היא מקומו של האדם, נשלמה הכוונה דמלאכת המים, שעל-ידי הבדלת מים התחתונים ממים העליונים

(25) ב"ר פ"ד, ו. פרש"י בראשית א, ז.

(26) דזה שיש להם תשווקה לעלות למעלה הוא רק הכשרה להבירור והעלי' שלהם, והבירור והעלי' שלהם בפועל היא על-ידי עבודת האדם, על-ידי שהם קרבים על גבי המזבח במלח ועל-ידי ניסוך המים (ראה בחיי ויקרא שם. וראה גם פרש"י ויקרא שם) וכיו"ב. (27) בראשית שם, ט.

(21) ראה בכ"ז אוה"ת שם ע' תשכג, ואילך. סה"מ תרכ"ז שם. וראה גם לקר"ת ואתחנן יא, ב. אמ"ב שער הק"ש פ"ד. ובכ"מ.

(22) תניא פ"א (ה, סע"ב).

(23) ראה אמ"ב שם (ז, א).

(24) תקו"ז ת"ה (יט, ב). (תוס' הרא"ש (הדר זקנים) בראשית בתחלתו. בחיי עה"פ ויקרא ב, יג.

ביאורים במאמרי רבינו

ז "מים הם תענוג .."

בעולמות עליונים, וגם ההבדלה בין מים עליונים למים תחתונים שרשה בהבדלה הרוחנית.

ט "ההבדלה בין התענוגים .."

משמעות ההבדלה היא שביום השני לבריאה נעשו התחתונים כמציאות בפני עצמה המובדלת מהעליונים. בשונה מיום הראשון עליו נאמר בחז"ל ש"היה הקב"ה יחיד בעולמו" (בראשית רבה ג, יא), והורגש אז בעולם שהוא אמצעי עבור השלמת הרצון העליון בתורה ובישראל, ובמילא לא היה בעולם תענוג משל עצמו, אלא רק תענוג מאלוקות. ואילו ביום השני כיון שהעולם נעשה כמציאות בפני עצמה, ממילא הגשמיות קיבלה חשיבות, ומתענגים ממנה.

"גידול כל צמח תבואה ופירות האילן הוא על-ידי המים דוקא, והרי בפרי האילן יש בו טעם מתיקות ועונג זה שבטעם המתקיות גדל וצמח מיסוד הלחלוחית מים שבאילן שיונק מהמים דוקא אם כן בהכרח לומר שיש במים ממהות העונג בהעלם והראיה לזה ממה שהמים טבעם לעשות בחינת הריבוי וההתפשטות שזהו ענין הטבע של העונג לעשות הריבוי והתפשטות כו' כמו שמנת עבית כו' ולכן הגשמים מצמיחים וכל צמיחה שהוא רבוי והתפשטות אינו רק על-ידי המים" (אמרי בינה שער הק"ש פ"ד).

ח "רקיע .. פרסא"

כל דבר בעולם הזה יש לו שורש ומקור

וירידתם למטה הם מתעלים למעלה יותר מכמו שהיו קודם ירידתם, ואז (לאחרי שנעשית האפשריות י' דעלי' זו), גם מלאכת המים היא טוב.

סיכום: ההבדלה בין מים למים על-פי פנימיות, היא ההבדלה בין התענוגים בעיניים רוחניים לתענוגי עולם-הזהו. ותכליתה של ההבדלה היא כדי שעל-ידי זה תענוגי עולם-הזהו יתעלו למעלה יותר מכמו שהיו קודם ירידתם.

ד) **ועל-פי זה** יובן מה שקרח רצה במחלוקת, כי קרח חשב שהכוונה בזה שמים התחתונים נבדלו ממים העליונים וירדו למטה הוא בשביל המעלה שישנה בהתענוגים הגשמיים עצמם, דשרש הגשמיות הוא למעלה יותר משרש הרוחניות י'. [ועל דרך המבואר בתו"א²⁸ דבעולמות העליונים נאמר²⁹ מה גדלו מעשיך, וענין מה רבו מעשיך³⁰ הוא בעולמות התחתונים דוקא י', וענין

28) וארא נו, א – הובא באוה"ת פרשתנו ס"ע תשכג. (30) שם קד, כד.

29) תהלים צב, ו. (31) ראה סה"מ תרנ"ט ע' ע. ושם, דגילוי הריבוי שבאיין-סוף הוא על-ידי שם אלקים (גבורה).

ביאורים במאמרי רבינו

מעלימים דבר חכמתם, ולפעמים הרי באפשר שיסתירו עד שהוא כאילו אינם יודעים דבר חכמה כלל, וכמו הבעש"ט כו" (סה"מ תש"ט ע' כ-כא. לכאורה כוונתו לבעש"ט קודם התגלותו - ראה מאמרי אדה"ז ענינים ב ע' רצט).

גם בגשמיות יש אופן של "חכמת אדם תאיר פניו", וישנו אופן שלא ניכר עליו כלום (למרות שהוא גדול בחכמה), כיון שהכל נמצא עמוק בתוך עצמו.

וכך בנמשל, דוקא ההעלם מבטא את העצמות שביכלתה שלא להאיר (ספר הערכים ח"ד ע' שפד, ע' תרלה הערה 180 ובהנסמן שם).

וראה גם תורת שלום (שמח"ת תער"ב ס"ח, בתרגום חפשי): "בכח ההתעלמות יש בזה כח עצמי ביותר, כמו שאנו רואים למטה שריסון עצמי קשה יותר מגילויים אצל מי ששייך לגילוי החכמות".

יב "מה גדלו .. מה רבו" ככל שמדובר בעולם עליון יותר יש בו יותר ממעלת מה גדלו מעשיך ה', וככל שמדובר בעולם תחתון יש בו יותר ממעלת מה רבו מעשיך ה'. שכן מה גדלו הוא באיכות, מה רבו הוא בכמות.

י' **"נעשית האפשרות דעליה זו"** כלומר, כאשר נוצרה היבשה על-ידי שהמים נקוו ואפשרו את קיומו של האדם עלי אדמות, נרגשה הכוונה של ההבדלה ותכליתה (לברר ולהעלות את המים על-ידי האדם), ואזי ניתן לומר עליהם "כי טוב" (מה-שאיין-כן קודם שאפשרו מקום לקיום האדם).

יא **"שרש הגשמיות למעלה יותר משרש הרוחניות"**

גשמיות באה מצמצום, אך שרש הצמצום הוא ממקום גבוה מאוד (שלמעלה משרוש הגילוי), אשר למרות שבעצם יש שם אור, נמשך ממנו העלם.

משל לכך מכוחות הנפש, שככל שמדובר על כוחות עמוקים יותר, הם פחות נראים. "וכמו סיג לחכמה שתיקה, שיכול להעלים ולהסתיר חכמתו עד שאין ניכר בו כלל שהשכיל איזה חכמה מעולם. וכן הוא בטבע החכמים האמיתיים שאינם מגלים דבר חכמתם ויותר אצלם בשתיקה והעדר הגילוי, אמנם זה דוקא בחכם עיוני שעוסק בהעמקה דוקא, מה-שאיין-כן החריף אינו יכול להעלים בעצמו ומוכרח לגלות, וכמו חבית מלאה ביותר שנשפך ממילא .. אבל חכם עיוני על הרוב

הריבוי מורה על השלימות דאין-סוף, שעם היותו יחיד, הוא נושא גם ריבוי יג פרטים¹³ יד]. ולכן רצה שהגבורות יהיו העיקר, כי זה שמים התחתונים בוכין אנן בעינן למהוי קמיה מלכא הוא מפני שנרגש בהם העילוי דענין הגילויים (חסד, מיין), וכיון שהגילויים הם בעיקר בעולמות העליונים, לכן מים התחתונים (שאין

ביאורים במאמרי רבינו

הערכים ח"ד ע' מז-מט, ח"ט ע' כ-כא ובהנמקן שם). וראה עוד במילואים.

יג "השלמות דאור אין-סוף .. הוא נושא גם ריבוי פרטים"

כלומר, התחלקות היא היפך הפשיטות רק כאשר הפשיטות מוגדרת בצירוף דפשיטות, משא"כ מצד אמיתית הפשיטות שאינה מוגדרת בשום ציור (גם לא בצירוף דפשיטות), תתכן גם התחלקות (לקו"ש ח"ט ע' 136, ספר הערכים ח"ט ע' מ ואילך ובהערה 169). ואם-כן מובן שענין הריבוי מורה על השלימות דאור אין-סוף (אף-על-פי שבפשיטות ריבוי הפרטים בא מדרגה מצומצמת).

[אמנם [ריבוי הפרטים] אינם בו בבחינת הפכים ח"ו, כי אם כאחד ממש ממש, ודבר זה לא ניתן בהשכל להשיגו איך ומה הוא, ועל כגון זה אמרו אלו ידעתי הייתי כו', רק שהשכל מחייב שענין השלימות בהכרח הוא באופן שנתבאר" (סה"מ תרנ"ט ע' ע).]

יד "הריבוי מורה על השלימות דאין-סוף .. פרטים"

ביטוי לכך שהריבוי קשור עם ריבוי הפרטים שבעצמות, שכן ריבוי הנבראים הוא ריבוי עד אין קץ, בלי גבול ממש. דהגם שענין ה"ריבוי" (התחלקות) הוא הגבלה, מכל-מקום, ההתחלקות היא ריבוי בלי גבול (סה"מ תרנ"ט ע' ע, ספר הערכים ח"ט ע' מ ואילך ובהנמקן שם).

[וראה תורת מנחם סה"מ (ח"א ע' שכת), שהכוונה בזה היא (לא שבכל עולם בפני עצמו ישנו ריבוי נבראים בלי גבול, כי אם) שישנו ריבוי עולמות בלי גבול, והנבראים שבכל העולמות יחד הם בלי גבול]

משל לכך מהשפעת שכל מרב לתלמיד, שככל שהתלמיד קטן יותר צריך לבאר לו את השכל על-ידי ריבוי אותיות והסברים, בכדי שהשכל יומשך לפי ערך כלי ההשגה של התלמיד. והרי מובן שבנוגע לאותיות (כלים), ככל שההשפעה באה לתלמיד קטן יותר האותיות הן בריבוי גדול יותר, שבשביל תלמיד גדול יותר אין צורך לריבוי אותיות כל-כך. וזהו ענין ריבוי ומיעוט הכמות. אבל בנוגע לשכל (האור), ככל שהתלמיד קטן יותר הוא מצטמצם ומתמעט יותר. וזהו ענין ריבוי ומיעוט האיכות.

והסיבה לכך, כי ככל שיש יותר איכות ועומק, ההשכלה מופשטת מפרטים, וככל שיש יותר פרטים, מתמעטת איכות ההשכלה.

וענין זה מובן גם מהחילוק שבין אותיות הדבור ואותיות המחשבה. אותיות הדבור הן ריבוי יותר מאותיות המחשבה (שכן א. מה שחושב במיעוט זמן ובמיעוט אותיות, בא בדבור ריבוי זמן ובריבוי אותיות. ב. אותיות המחשבה הן אותיות רוחניות שאינן מורגשות לזולת, מה- שאין-כן אותיות הדבור. ואם כן נמצא שהריבוי דאותיות (בבחינת מורגש) הוא בדבור, אבל בנוגע לאור, הרי האור שבמחשבה הוא יותר מאשר בדבור.

כך בעולמות, ככל שהם עליונים הם יותר מופשטים ואיכותיים, וככל שהם תחתונים הם יותר מוגדרים ומפורטים לפרטים רבים.

"מה גדלו מעשיך" קאי על עולמות העליונים (בעולם-הזה - על צבא השמים) שהם גדולים באיכות, במעלה ובחשיבות. "מה רבו מעשיך" קאי על הברואים שבעוה"ז (ובעולם-הזה גופא על צבא הארץ), שהם ריבוי עצום, ריבוי בכמות, שכל אחד מהם חלוק מזולתו (ספר

בהם גילויים) רוצים לצאת ממציאותם ולעלות למעלה. אבל לפי טעותו של קרח שהכוונה היא בתענוגים הגשמיים עצמם, שיתגלה בהם שרש הגשמיות טו, הרי אדרבא, עיקר המעלה היא בהצמצומים והגבורות, שמהם מתהווים הדברים הגשמיים³² ולכן מים התחתונים צריכים להשאיר למטה ולא יהיה בהם הצמאון לעלות למעלה (ומבוארת שאלה הא' בסעיף ב). אבל קרח טעה בזה, כי גילוי השרש דמים התחתונים (גשמיים) עצמם יהיה לע"ל, ובכדי שיהיה גילוי השרש דמים התחתונים עצמם, צריך להיות בהם תחלה ההרגש דמעלת הגילויים, שעל-ידי הרגש זה יש בהם הצמאון והתשוקה לעלות למעלה, ועל-ידי זה יהיה גילוי השרש דמים התחתונים עצמם³³ טו. וזהו שלא נאמר כי טוב במלאכת המים עד ליום השלישי, אף שישנה מעלה גם במלאכת המים כמו שהיתה ביום השני, בזה שנבדלו מים התחתונים ממים העליונים וירדו למטה, כי הגילוי דמעלה זו יהיה רק לעתיד לבא, ועכשיו, הכוונה בירידת המים למטה היא בכדי שיעלו למעלה (כנ"ל), דענין זה נעשה ביום השלישי דוקא. ועל דרך זה הוא בכללות הענין דגילוי (שרש החסד) וצמצום (שרש הגבורה), דהמעלה

שם העצם, ובמילא "מדוע תתנשאו" שאין צריך לעורר בהם התשוקה להתעלות למעלה ("תתנשאו"). וראה לקמן ס"ה שהמעלה שבכירור דברי הרשות היא דוגמת המעלה שבמים התחתונים.

(33) ועל דרך המבואר בלקו"ת שבהערה הבאה, דזה שלעתיד יתעלו הגבורות למעלה מהחסדים [שלבן תהיה אז הלכה כבית שמאי] הוא "דוקא אחר שנכנעו להחסדים".

(32) להעיר מהמבואר בלקו"ת ש"ח (ס"ע 110 ואילך, 116 ואילך), דטענת קרח "כל העדה כולם קדושים גוי' ומדוע תתנשאו גוי'" (פרשתנו טז, ג) היא, דעבודתו של אהרן היתה "בהעלותן את הנרות", לעורר בישראל התשוקה להתעלות למעלה, ועל זה היתה טענתו של קרח, דמכיון ש"כל העדה כולם (גם אלו שעיקר עסקם הוא בכירור דברי הרשות הם) קדושים", ואדרבא "וב תוככם ה'", שעל-ידי עבודה זו היא המשכת שם הוי"ה

ביאורים במאמרי רבינו

זו מתאפשרת רק כאשר קודם יש גילוי כדלקמן, מה- שאין-כן קרח שרצה רק גבורות.

טז "תחלה ההרגש דמעלת הגילויים .. ועל-ידי זה יהיה גילוי השרש דמים התחתונים עצמם"

כיצד "הצמאון והתשוקה לעלות למעלה" מגלה השרש דמים התחתונים עצמם? אלא כוונת הצמצום כמו שהיא בצמצום עצמו היא – שבו מתגלה ענין ההעלם שלמעלה מגילוי, והוא שהעצמות אינה מוכרחת חס ושלוש בענין הגילוי וביכלתה להיות (גם) בהעלם. וכאשר יש תחילה גילוי אלוקות יכולים להרגיש ששורש וסיבת ההעלם הם גילוי ענין ההעלם (באתי לגני תש"א ס"ו). אך ללא הגילוי תחלה, אין מודעות על כך שיש הסתר על אלוקות (ראה גם תער"ב פקנ"ג).

טז "שיתגלה בהם שורש הגשמיות" דכיצד יש מושג של מים תחתונים הרי אין עוד מלבדו, אלא אדרבה הם מבטאים כל יכול וכו'.

ובעבודת ה' הוא שיתבונן בענין "אכן אתה א-ל מסתתר". ועל דרך מה דאיתא בגמ' (יומא סט, א) "משה אמר האל הגדול הגבור והנורא, אתא ירמיה ואמר נכרים מרקדין בהיכלו איה נוראותיו, לא אמר נורא. אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו, לא אמר גבור. אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורתו, שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו כו".

אלא שכמובן זו רק התבוננות ואין זה הגילוי ממש (שיהיה רק לעתיד לבוא). וגם התבוננות

שבהצמצום עצמו יתגלה רק לעתיד לבא, והכוונה בהצמצום כמו שהוא עכשיו הוא בשביל הגילוי³⁴ ז.

סיכום: קרח רצה במחלוקת, שכן חשב שתכליתה של ההבדלה היא התענוגים הגשמיים עצמם, ששרשם למעלה משרש הרחניות. אך טעותו היתה שבשביל גילוי השרש של מים התחתונים עצמם (שאכן יהיה לעתיד לבוא), צריך להיות בהם תחילה ההרגש של מעלת הגילויים. ולכן לא נאמר כי טוב עד ליום שלישי.

ה) **ועל דרך זה** הוא בעבודת האדם, שהגם שיש יתרון בהעבודה דבכל דרכיך דעהו³⁵ על העבודה דתורה ומצוות, שעל-ידי העבודה דבכל דרכיך דעהו ידיעת אלקות היא גם בעניני העולם (בכל דרכיך)³⁶, מכל-מקום, בכדי שעסקו בדברי הרשות (דרכיך) יהיה באופן שעניני העולם לא יפעלו בו ירידה ח"ו ואדרבא בהם עצמם יראה השגחה פרטית (דעהו), הוא על-ידי העבודה דכל מעשיך יהיו לשם שמים³⁷, שכוונתו בזה שעוסק בעניני הרשות היא בכדי שעל-ידי זה יוכל לעסוק בתורה ומצוות [ומכיון שכל עסקו בעניני העולם הוא בשביל קיום התורה

35) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. וטושו"ע או"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ז ס"ב.

36) ראה לקו"ש ח"ג ע' 907. שם ע' 932. ח"י ע' 104 ואילך.

37) אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

וראה ד"ה והי"ה שארית יעקב שנה זו (תשח"י – סה"מ תשח"י ע' 485 ואילך) (נעתק גם בלקו"ש ח"ג ע' 932 הערה 17), שהעבודה ד"לשם שמים" באה מצד ההכרה שהצמצום הוא בשביל הגילוי, והעבודה ד"בכל דרכיך דעהו" באה מצד ההכרה שבהצמצום עצמו מתגלה שלימותו ית', שיש לו כח גם בגבול.

34) ראה סד"ה ויקח קרח תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' א'מג), דטעותו של קרח (שהגבורות הם העיקר) היתה מצד זה שהצמצום קדם לגילוי הקו. וטעה בזה, כי הצמצום הוא בשביל הגילוי, "ומעלת הצמצום מצד עצמו שיש לו קדימה בעצם יתגלה לעתיד".

וראה גם לקו"ת פרשתנו נד, ג, דקרח רצה לעשות מגבורות עיקר, כמו שלעתיד לבא תהיה הלכה כבית שמאי. "אך באמת שגה ברואה כי הנהגה זו אי-אפשר להיות כי אם אחר שלימות הביוריים", מה-שאיין-כן עכשיו מהגבורות יש יניקה לחיצונים, ולכן צ"ל הגבורות טפלים להחסדים.

ביאורים במאמרי רבינו

ומהם נמשכים ב' סוגי צמצומים. א. שנרגש בגילוי שהוא העלם, ואז מביא לגילוי. בדוגמת הצימאון לאלקות שבזמן הגלות שהוא יותר מבזמן הבית, שהוא דוקא על-ידי שנרגש העלם והסתר דהגלות. ב. שאין נרגש שהוא העלם והסתר. והעבודה היא להתבונן בשורש דהחושך עצמו (בלילה הוא תשכ"ה ס"ז).

ועל דרך זה בעבודת האדם: הכח בנשמה לאהבה את ה' והקשר שלה לרוחניות, למרות שנמצאת כאן למטה. או ההתעסקות בגשמיות עצמה.

זו "המעלה שבהצמצום עצמו .. עכשיו הוא בשביל הגילוי"

צמצום בשביל גילוי היינו שעל-ידי הצמצום יהיה גילוי בעולמות שיתהוו מהצמצום.

וכגון שעל-ידי שהרב מצמצם את שכלו וממשילו במשל, יכול להבין גם תלמיד קטן. ועל-ידי זה מתגלה הבלי גבול של האור האלוקי שמשפיע עד למטה. הצמצום עצמו הוא זה שאינו מוכרח להיות בגילוי כנ"ל בארוכה בביאורים יא, טו.

ומצוות לכן הוא ממעט בהם ככל האפשרי ועוסק בהם רק עד כמה שמוכרח], ואז גם כשעוסק בעניני העולם, הוא רואה בהם גילוי אלקות, דעהו יי.

סיכום: וכן הוא בעבודת האדם, שלמרות מעלת העבודה של "בכל דרכיך דעהו", מכל מקום, בכדי שעניני העולם לא יפעלו בו ירידה ויראה בהם השגחה פרטית, צריכה להיות כוונתו שעל-ידם יוכל לעסוק בתורה ומצוות.

ו) **ועל-פי הנ"ל** יובן גם דיוק לשון רז"ל¹³ שאין מחזיקין במחלוקת, מחזיקין דייקא, דמציאות המחלוקת עצמה, זה שמים התחתונים נבדלו ממים העליונים, היא בריאה שנבראה על-ידי הקב"ה. וחטאו של קרח הי' שהחזיק במחלוקת, שרצה שתתקיים ההבדלה (שמים התחתונים ישארו למטה ולא יהי' בהם הצמאון לעלות למעלה). ויש להוסיף, דכמו שהכוונה בבריאת המחלוקת (רקיע המבדיל) ביום השני היא בכדי שיתברר ביום השלישי, שאז גם הרקיע המבדיל נעשה טוב, על דרך זה הוא גם בנוגע למחלוקת קרח, שהכוונה בזה (כמו שהי' מצד למעלה³⁸) היתה בכדי שעל-ידי זה יהי' שלום באופן נעלה יותר מכמו שהי' קודם המחלוקת. וכמבואר בהדרושים³⁹, דזה שבתחלה דיבר משה אל קרח ואל עדתו והי' מחזר אחריהם בדברי שלום⁴⁰, הוא, כי משה חשב דכמו שיום השלישי (ת"ת) בירר את המחיצה וההבדלה שנעשה ביום השני, על דרך זה יהי' גם בנוגע לקרח, שמשה [שהי' שלישי⁴¹, ת"ת⁴²] יברר אותו. [אלא שלא הי' כן, כי קרח לא רצה בזה⁴³, ורצונו הי' להחזיק במחלוקת].

(41) שבת פח, א. וראה ר"נ גאון שם. תנחומא יתרו יו"ד. ועוד. וראה מדרש משלי פכ"ב.

(42) ראה אה"ת שם ס"ע תשז.

(43) כ"ה בסה"מ תרכ"ז שם. ולהעיר מהמבואר בתו"א וישלח כד, ג בענין מה שרצה יעקב לברר את עשו "שהמניעה היא מצד עשו כו' שהוא עדיין למטה בבחינת שבירה". ויש לומר, דמזה שאומר שקרח לא רצה משמע שגם מצד דרגתו של קרח לא הי' מניעה שיתברר על-ידי משה, אלא שלא רצה.

(38) להעיר מהידוע בענין נורא עלילה על בני אדם (תהלים טו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו"ח תולדות יג, א ואילך. ובכ"מ). וראה לקו"ש ח"ה ס"ע 65 ואילך שם מבואר שגם הידיה בעולם הנעשית על-ידי חטאים – מכיון שהיא "על-פי ההשגחה העליונה" (ועי' שם שאין זה סתירה לענין הבחירה, כי ההשגחה אינה מנחת את האדם) – היא בשביל העלי'ה שלאחרי זה.

(39) סה"מ תרכ"ז ע' שכב.

(40) פרש"י שבעה ערה 13.

ביאורים במאמרי רבינו

לעסוק בתורה ובמצוות. ג. 'מים תחתונים עצמן' – העבודה בענינים גשמיים באופן של "בכל דרכיך דעהו", שרואה אלוקות בהם עצמם. כגון שרואה השגחה פרטית, או שהענינים הגשמיים מהוים עבורו משל להבין ענייני אלוקות. או שמתבונן בענין הניצוץ אלוקי המחייה אותם.

יח "כל מעשיך לשם שמים .. בכל דרכיך דעהו" קאי כאן על ג' אופנים בעבודת ה': א. 'מים העליונים' – לימוד התורה וקיום מצוות שנחשבים לרוחניות. ב. 'מים תחתונים בוכין' – עבודה בענינים גשמיים לשם שמים, דהיינו כדי שיוכל

ועל-פי זה יש לבאר מה שמוסיף התרגום שויקה קרח הוא ואתפלג קרח על דרך רקיע המבדיל, אף ששמו של קרח עצמו רומז (כנ"ל) על רקיע המבדיל (רקיע כעין הקרח), כי שמו של קרח⁴⁴ (מלשון קרח⁴⁵ שענינה הוא פילוג⁴⁶) מורה על הטבע שלו (שהיה נוטה למחלוקת) שנברא על-ידי הקב"ה. מה-שאין-כן ויקח קרח הוא מעשה המחלוקת שעשה ברצונו ובבחירתו. וזהו מה שמחדש התרגום אונקלוס דויקה קרח הוא ואתפלג קרח על דרך רקיע המבדיל, שגם המעשה דמחלוקת קרח, אף שזה היה ברצונו ובבחירתו, הוא על דרך רקיע המבדיל שנברא על-ידי הקב"ה. דכמו שהכוונה בבריאת הרקיע המבדיל היא בכדי שיתברר ביום השלישי, על דרך זה הוא גם ואתפלג קרח, שהכוונה בזה (מצד למעלה) היא בכדי שיתברר על-ידי משה⁴⁷, כנ"ל יט.

סיכום: וזהו "אין מחזיקין במחלוקת", כי חטאו של קורח היה שרצה שתתקיים ההבדלה. ויש להוסיף, שהכוונה העליונה במחלוקת קורח היתה שיבואו אחר כך לשלום נעלה יותר על-ידי שמשה יברר אותו, כמו שיום שלישי תיקן ההבדלה של יום שני. ועל פי זה יש לומר ששם "קרח" מורה על נטייתו למחלוקת מצד **טבעו**, וההוספה ב"ואתפלג" באה להורות שגם מעשה המחלוקת שנעשה **בבחירתו**, היה בדוגמת רקיע המבדיל, שמטרתו היא העילוי שבא אחר כך (ומבוארת השאלה הב' בסעיף ב).

ז) ויש לומר, שהסיבה לזה שקרח טעה וחשב שהכוונה ברקיע המבדיל היא ההבדלה עצמה, היא, מפני שלא היה בו ענין הביטול. והענין הוא, דזה שנתבאר לעיל (סעיף ג) שהכוונה בזה שמים התחתונים נבדלו ממים העליונים וירדו למטה היא בכדי שיהיה בהם התשוקה והצמאון לעלות למעלה, הוא חיבור והתכללות דשני מדות הפכיות. כי מצד החסדים (מעלת הגילויים), המעלה היא במים העליונים ולא היה צריך שמים התחתונים יובדלו ממים העליונים וירדו למטה, ומצד הגבורות, המעלה היא בגילוי השרש דמים התחתונים עצמם, ואין

קרח לישראל ועשאן אגודות אגודות".

47) בלקו"ש ח"ח ע' 118 ואילך, שהדמיון ד"ואתפלג קרח" לרקיע המבדיל שהכוונה בהבדלה היא בשביל העילוי שנעשה על-ידי זה, הוא זה שעל-ידי מחלוקת קרח נתוסף תוקף בכהונת אהרן (ראה רש"י פרשתנו יח, ח). ויש להוסיף, דכמו שהכוונה ברקיע המבדיל היתה שאחר-כך יהיה בירור המחיצה וההבדלה גופא [שלכן ביום השלישי נאמר "כי טוב" גם על מלאכת המים], על דרך זה הוא ב"ואתפלג קרח", שהכוונה בזה היתה שקרח עצמו יתברר (אלא שכוונה זו לא נשלמה אז, מפני שקרח לא רצה בזה).

44) ראה יומא פג, ב: ר' מאיר הוה מדייק בשמא, עיי"ש. וראה בארוכה תשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד) ס"א א (ע' 4) (גדפס באגרות-קודש ח"א ס"ע רפח ואילך).

45) סנהדרין קט, ב.

46) ולהעיר מהסמיכות ד"ולא תשימו קרחה" ל"לא תתגודדו" (ראה יד, א) שדרשו ע"ז רז"ל (יבמות יג, ב) לא תעשו אגודות אגודות. וראה שהמ"צ להרמב"ם מל"ת מה. וביל"ש עה"פ: "לא תתגודדו לא תשימו אגודות אגודות... שלא תשימו קרחה בכס כשם שעשה

ביאורים במאמרי רבינו

יט "המעשה דמחלוקת קרח .. יתברר על-ידי משה" כלומר שאפילו פילוג מוחלט יתברר.

צריך שבמים התחתונים יהיה תשוקה וצמאון לצאת ממציאותם ולעלות למעלה. וזה שהכוונה בהירידה דמים התחתונים למטה היא שיהיה בהם הצמאון לעלות למעלה הוא מצד הת"ת (תפארת), קו האמצעי, שמחבר ההפכים דחסד וגבורה, שיהיה לאכללא שמאלא בימינא⁴⁸ כ. ולהיות דענין ההתכללות הוא מצד הביטול⁴⁹ כא, לכן קרח שלא היה בביטול, לא הונח אצלו ענין זה.

(48) ראה זהר ח"ג ריש פרשתנו.

(49) ראה תו"א נח י, סע"א ואילך.

ביאורים במאמרי רבינו

מה שיסתור ויפריד ביניהם, והם יכולים להתחבר יחדיו.

ועל דרך זה באלוקות, במידת החסד הדגש הוא על האור האלוקי, ולכן בא ממנה גילוי אלוקות. במידת הגבורה הדגש הוא על הנבראים, ולכן בא ממנה צמצום. ואילו מידת התפארת "עולה עד הכתר", שהכתר עניינו פשיטות שאיננה מוגדרת בחסד או בגבורה, וממנה בא חיבור בין מים תחתונים למים עליונים (ראה סה"מ תוס"ו עמ' תלד ואילך).

כא "התכללות הוא מצד הביטול"

סיבת האחדות היא - ביטול. דמי שהוא בישות וגאווה אינו יכול לסבול את זולתו, ומכל שכן שאינו יכול להתאחד עמו, וכאשר הוא בביטול, אז דוקא הוא נותן מקום לזולתו, ועד שמתאחד עמו. וכמו שהתאחדות דבני אדם זה עם זה, סיבתה הוא ביטול - כמו כן הוא גם בהתאחדות המדות שבאדם אחד (דהגם שיש בו מדות הפכיות מכל-מקום הם בהתאחדות), שגם אחדות זו, סיבתה היא ביטול.

הביטול שייך לפשיטות הנפש דלעיל, שכן לגבי הפשיטות אין שום ערך לציור דחסד וגבורה, ולכן הם מתבטלים בעצם מציאותם, ועד שאינם הפכים כלל. ועל דרך זה הוא הביטול שמצד הגילוי דאור אין-סוף, מכיון שלגבי אור אין-סוף "כל המדות כאין נגדו", לכן הביטול שמצד גילוי זה הוא "ביטול אמיתי ממש" (ספר הערכים ח"ט ע' סח ואילך, ערך 'אחדות במין האנושי' ס"ד ס"ק ג).

כ "תפארת קו האמצעי שמחבר ההפכים דחסד וגבורה"

מידת הגבורה לבדה מבטאת רק את הקו של 'העלם שלמעלה מגילוי', בחינת התפארת מחברת חסד וגבורה ובכך מבטאת שאינה מוגדרת כלל, לא בגדר העלם ולא בגדר גילוי.

העניין בזה: נתינת דבר לזולת יכולה להיות בשלושה אופנים: א. חסד - ההשפעה היא בגלל הצורך של המשפיע (עליון) להשפיע כתוצאה מהתעוררות רגש ה'טוב' שבו. הוא נותן ללא התחשבות במצב המקבל (תחתון), בין אם הוא ראוי לכך ובין אם לאו. ב. דין (גבורה) - ההשפעה היא בגלל התחתון, שמצד הנהגתו ראוי הוא לה מן הדין. נתינה זו היא ללא רגש של העליון, אלא רק על פי חשבון 'בש' האם התחתון ראוי או לאו. ג. רחמים (תפארת) - המשלבים חסד וגבורה יחדיו. שכן מצד אחד, הנתינה היא בגלל מצבו מעורר הרחמים של התחתון (מי שאינו מסכן לא יקבל), ולכן הגבורה אינה מנגדת לכך. ומצד שני, ההשפעה היא מפני התעוררות הרגישות והרחמים של העליון, שמצב התחתון נוגע לו ביותר.

יכולתה של מידת הרחמים לשאת בקרבה תנועות הפוכות, עליון ותחתון, נובעת מכך שמקורה של מידת הרחמים (תפארת) היא מפשיטות הנפש (תפארת הנעלם), אשר איננה מוגדרת לא כ'עליון' ולא כ'תחתון', ומצידה יכולים להתחבר שניהם יחדיו. שכן 'גדר' הוא דבר המפריד וסותר לגדר אחר, אולם כשאין גדר, אין

י"ש לומר, שעל דרך זה הוא בנוגע להעבודה דכל מעשיך לשם שמים, דזה שהגם שיודע גודל העילוי דבכל דרכיך דעהו, ידיעת אלקות בעניני העולם עצמם, ומכל-מקום יהיה כל עסקו בעניני העולם רק אמצעי בשביל קיום התורה ומצוות, הוא על-ידי הביטול לקיים רצון העליון. דמכיון שעבודתו היא לא לרוות את צמאנו שיהיה גילוי אלקות בנפשו, אלא שהוא מסור ונתון לקיים רצון הקב"ה, לכן אין נוגע לו הגילוי שידע אלקות (גם) בעניני העולם, וכל רצונו הוא בקיום התורה ומצוות, קיום רצון הקב"ה. [ועל-ידי זה יהיה לו גם הגילוי אלקות שבעניני העולם, וכנ"ל (סעיף ה)], שעל-ידי העבודה דכל מעשיך לשם שמים מגיעים לבכל דרכיך דעהו] כב.

סיכום: התכלית האמורה של ירידת מים התחתונים, כדי שיהיה בהם הצמאון לעלות למעלה, הוא מצד הביטול של התפארת שמחבר את ההפכים חסד וגבורה. אך קורח שלא היה בביטול לא הבין זאת. וכמו כן בעבודה, שאין נוגעת לו מעלת העבודה דבכל דרכיך דעהו, כי מחמת הביטול, כל רצונו הוא בקיום התורה ומצוות, קיום רצון הקב"ה.

ח) וזהו השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, דכשהאדם עוסק בתורה ומצוות הוא בבחינת ראש וכשהוא עוסק בעניני העולם הוא בבחינת רגל, והכח על זה שהרגלים שלו (העסק בעניני העולם) לא יהיו למוט, הוא מהחיים שבהם שם נפשנו, החיים שלמעלה מהטבע, שלמעלה מחיי הנפש עצמה, גם מבחינת חי בעצם כג, כי מצד הדרגא דחיי הנפש עצמה (כולל גם בחינת חי בעצם), אפשר שירצה בהגילוי אלקות שבעניני העולם, וכאשר עסקו בעניני העולם יהיה בשביל (הגילוי שב)עניני העולם עצמם, ולא לשם שמים בשביל קיום התורה ומצוות, אז הרגלים שבו (התעסקותו בעניני הרשות) יהיו למוט, ובכדי שהרגלים שלו לא יהיו למוט, על-ידי שעסקו בדברי הרשות הוא לשם שמים כנ"ל, הוא על-ידי החיים שלמעלה מהטבע (דיש לומר שהכלי לזה הוא הביטול), שלהיותם למעלה מהגבלה הם מחברים שני ההפכים דחסד וגבורה, דהגם שיודע העילוי שבבירור דברי הרשות, מכל-מקום כוונתו בעשיית דברי הרשות היא בשביל קיום התורה ומצוות.

== ביאורים במאמרי רבינו ==

בכך, ישתדל לקיים זאת באופן של בכל דרכיך דעהו.

כב "יהיה כל עסקו בעניני העולם רק אמצעי בשביל קיום התורה ומצוות .. אין נוגע לו הגילוי שידע אלקות בעניני העולם"

כג "החיים שלמעלה מהטבע"

בד"ה השם נפשנו תשכ"ד (ס"ז) מבאר רבינו שבעבודת ה', "חי בעצם" היא העבודה ד"בכל נפשך", ואילו "חיים שלמעלה מהטבע" היא העבודה ד"בכל מאודך", שהיא למעלה גם מטבע נפש האלוקית.

אין הכוונה שלא יעסוק בעבודת בכל דרכיך דעהו, (דהרי מסיים "ועל-ידי זה יהיה לו הגילוי אלקות בעניני העולם .."). אלא רק שהמטרה של דעהו לבדה אינה הסיבה לעסק בעניני העולם. שכן העיסוק בעניני העולם הוא רק כאשר מוכרח בו לצורך תורה ומצוות. אך כמוכן כאשר מוכרח

סיכום: וזהו "השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו", שכדי שהעסק בעניני העולם ("רגלנו") לא יהיה למוט, יש לעסוק בדברי הרשות לשם שמים (כנ"ל), וזהו דווקא על-ידי החיים שלמעלה מהטבע ("השם נפשנו בחיים"), שלהיותם למעלה מהגבלה בכחם לחברם את שני ההפכים של חסד וגבורה.

ט) ויש לומר שזהו הקשר דהשם נפשנו בחיים גו' עם הגאולה די"ב תמוז, דהנה ידוע⁵⁰ שעל-ידי הנהגת הטבע, שהיא תמיד באופן א', מתגלה הענין דלא שנית⁵¹ כו (אלא שהענין דלא שניתי כמו שמתגלה בהנהגה הטבעית הוא מלובש בהגבלת הטבע), ועל-ידי הנסים נמשך גילוי אור אין-סוף הבלי גבול שלמעלה מהתלבשות בעולמות כה. והשרש דב' ענינים אלו הוא חסדים וגבורות. דהנהגת הטבע (צמצום והגבלה) היא מהגבורות נויש לומר דזה שבהנהגה הטבעית דוקא מתגלה הענין דלא שניתי כו הוא מפני ששרש הגבורות הוא למעלה משרש החסדים כז, והנסים (גילוי שלמעלה מהגבלת הטבע) הם מהחסדים. וענין לאכללא שמאלא בימינא הוא, שהגילוי דאור אין-סוף הבלי גבול שעל-ידי הנסים הוא לא באופן דשידוד הטבע, אלא דהגם שהטבע נשאר במציאותו, רואים בגילוי שהוא

(50) ראה לקו"ש ח"י"ז ע' 150 ואילך. ויש"נ.

(51) מלאכי ג, ו.

ביאורים במאמרי רבינו

על דרך זה הוא החילוק בכוח האין סוף הקיים בטבע ובנס: כוח האין סוף בטבע, ענינו רק לחזק את הטבע (גבול) שיהיה בלי שינוי וחלישות, "קיץ וחורף .. לא ישבותו". ואילו כוח האין סוף הפועל נס, הוא למעלה לגמרי מהטבע, בלי גבול בטרתו. משל נוסף לכך ראה במילואים.

כו "בהנהגה הטבעית דוקא מתגלה הענין דלא שניתי"

הנהגה ניסית היא ענין של חידוש, שלפעמים הקב"ה משדד הנהגת הטבע למשך זמן (לקו"ש ח"י"ז ע' 150).

כו "לא שניתי .. שרש הגבורות" חסדים הם אור וגילוי כנ"ל במאמר, וכל אור וגילוי הוא בגדר שינוי (מאחר שמציאותו גופא נעשית על-ידי שינוי - שבא מן המאור), ובמילא אי-אפשר לבוא ולהשתלשל מהם ענין של העדר השינוי. ורק בחינה שהיא למעלה מגדר אור וגילוי (שורש הגבורה), הינה למעלה מכל ענין וגדר של שינוי (לקו"ש ח"י"ז ע' 153 הערה 43).

כד "הנהגת הטבע, שהיא תמיד באופן אחד, מתגלה הענין דלא שניתי"

הנהגת הטבע היא תמידית בלי שינוי, ובלשון הכתוב "זרע וקציר, וקור וחום, וקיץ וחורף, ויום ולילה לא ישבותו". העדר השינוי אינו יכול להיות מצד הנבראים שהם הווים ונפסדים ובעלי שינוי. פלא זה מגלה שלמרות היות העולם גבול, הוא קשור עם כח בלי גבול - "אני ה' לא שניתי".

כה "הענין דלא שניתי כמו שמתגלה בהנהגה הטבעית הוא מלובש בהגבלת הטבע, ועל-ידי הנסים .. "מלובש בהגבלת הטבע", היינו שפעולתו היא שהנהגת הטבע אין לה שינוי והפסק, מה-שאין-כן בנסים אור אין-סוף הבלי גבול נשאר בטרתו.

משל לכך מההבדל בין בחינת החיות הקיימת בצומח לחיות הקיימת בחי: חיות הצומח כל עניינה להצמיח את גופו הגשמי של הצמח. ואילו חיות החי עניינה (בעיקר) נפש, רגשות, רצונות וכו', דהיינו, חיות רוחנית בטרתה (ראה לקו"ש יתרו ח"י עמ' 110).

נס שלמעלה מהטבע. ואולי יש לומר, דמ"ש בתניא⁵² דענין שיתף בו מדת רחמים⁵³ הוא התגלות אלקות על-ידי צדיקים ואותות ומופתים, הכוונה בזה היא (בעיקר) להאותות ומופתים [שעל-ידי הצדיקים] המלובשים בטבע (שיתף בו), שהאותות והמופתים שלמעלה מהטבע הם מהחסדים, והטבע (שבו מלובשים המופתים) הוא מהגבורות, ולכן אותות ומופתים אלו הם ממדת הרחמים, ת"ת, שמחברת שני ההפכים דחסד וגבורה.

רזרה השייכות דהשם נפשנו בחיים גוי' להגאולה די"ב תמוז, כי הגאולה די"ב תמוז (כולל גם התחלת הגאולה שהיתה בג' תמוז) היתה נס גלוי שלמעלה מהטבע, ואף-על-פי-כן לא הי' זה באופן דשידוד וביטול הטבע, אלא שהטבע נשאר במציאותו, ויתירה מזו שגם המנגדים נשארו אז בתקפם, ומכל-מקום הוכרחו לסייע (ועל-ידי התוקף שלהם) בהשחרור והגאולה⁵⁴ כח. ועל-ידי זה נתבטלה המחיצה בין התחתונים לעליונים, לאכללא שמאלא בימינא. ועל-ידי זה ניתן לאחר זה הכח לכאו"א מישראל לבטל המחיצה בין עסק בדברי הרשות לקיום התורה ומצוות, שגם בעניני הרשות יאיר אור התורה והמצוות, וזה נעשה הכנה קרובה לקיום היעוד⁵⁵ ונגלה כבוד הוי"ה וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי"ה דיבר, שגם הבשר הגשמי יראה אלקות⁵⁶. וכל זה נעשה על-ידי האותות ומופתים שעל-ידי הצדיקים, שממשיכים בהטבע גילוי אלקות שלמעלה מהטבע, כמו שהי' בימים ההם בזמן הזה.

סיכום: וזהו הקשר של "השם נפשנו בחיים גוי" עם חג הגאולה י"ב תמוז, כי ארע אז נס שלמעלה מהטבע מבלי לשדד הטבע, שהוא ענין חיבור שני ההפכים של חסד (נס) וגבורה (טבע).

55) ישעיה מ, ה.

52) שעהיה"א רפ"ה.

56) ראה תר"ח תצוה תפכ, א ואילך [בהוצאה החדשה – שכת, ב]. שער האמונה פכ"ה. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 37 (הערה 72).

53) ראה פרש"י בראשית א, א (בסופו). ב"ר פי"ב, טו.

54) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1065 ואילך. ח"ח ע' 121.

ביאורים במאמרי רבינו

הרבי אל הפקידים הבכירים בעיר הבירה מאסקווע ואמרו שראבין שניאורסאהן - כוונתם היתה לרבי - מאיים שבאם לא יאפשרו לו הוצאת כל ספריו וכתביו גם הוא עצמו לא יסע ממאסקווע, השיבו שיש לוותר לו על הכל והורו לצנוור להטביע על כל ארגו ספרים חותמת המתירה העברתו את הגבול.

כח "המנגדים נשארו אז בתקפם, ומכל-מקום הוכרחו לסייע"

ראה לקוטי שיחות ח"ד שבהערה 54: "כך היה גם בעת שעזב הרבי את המדינה לגמרי. נסיעתו משם לא היתה רק באופן (..) שלא הפריעו לו בכך, כי אם גם (..) עזרו לרבי בנסיעתו.

ענין זה .. אין זה סתם נס למעלה מהטבע, אלא שהקב"ה עושה נס שהצפון בעצמו, ש"מצפון תפתח", יסייע לצאת ממדידה והגבלה למקום של שחרור וחרות."

כידוע, הרבי הודיע שלא יעזוב את רוסיה אלא אם כן יתירו לו לקחת עמו את כל ספריו וכתביו, כשבאו פקידי הביקורת לבדוק את הספרים והכתבים בקשו לעכב הוצאת ספרים וכתבים מסויימים יקרי המציאות, הרבי הודיע שאם יעשו כן לא יסע, הפקידים טלפנו מלנינגראד בה שהה

סיכום כללי

סעיף א: "השם נפשנו בחיים" – חיי הנפש הם מוגבלים, והחיים שבהם "שם נפשנו" הם למעלה מהטבע, ובכח החיים הללו – "לא נתן למוט רגלנו".

סעיף ב: ויובן בהקדים המבואר ש"ואתפלג קרח" הוא כמו רקיע המבדיל. שכמו שרקיע המבדיל בין מים למים הוא מחלוקת שמאל וימין, על דרך זה קרח ואהרן הם שמאל וימין, גבורה וחסד. ויש לומר שעיקר ענינו של קורח הוא מחלוקת (כי מצד הגבורה יש נתינת מקום למחלוקת), ומחלוקתו על אהרן ורצונו לעשות הגבורות עיקר, נבעה מכך שעל-ידי זה יהי' חיזוק למחלוקת.

אך צריך להבין: א. איך חשב קרח שמחלוקת היא דרך בעבודת ה' (הביאור לקמן סעיף ד וסעיף ז). ב. שמו של קרח כבר רומז על רקיע המבדיל ("רקיע כעין הקרח"), ומהי ההוספה של "ואתפלג קרח" (הביאור לקמן סעיף ו).

סעיף ג: ויובן בהקדים, שההבדלה בין מים למים על-פי פנימיות, היא ההבדלה בין התענוגים בענינים רוחניים לתענוגי עולם-הזה. ותכליתה של ההבדלה היא שתענוגי עולם-הזה יתעלו למעלה יותר מכמו שהיו קודם ירידתם.

סעיף ד: ועל פי זה יש לומר, שקרח רצה במחלוקת מפני שחשב שתכליתה של ההבדלה היא התענוגים הגשמיים עצמם, ששרשם למעלה משרש הרוחניות. אך טעותו היתה שבשביל גילוי השרש דמים התחתונים עצמם (שאכן יהיה לעתיד לבא), צריך להיות בהם תחילה ההרגש של מעלת הגילויים. ולכן לא נאמר כי טוב עד ליום שלישי (ומבוארת השאלה הא' בסעיף ב).

סעיף ה: וכן הוא בעבודת האדם, שלמרות מעלת העבודה של "בכל דרכיך דעהו", הרי בכדי שעניני העולם לא יפעלו בו ירידה ויוכל לראות בהם השגחה פרטית, צריכה להיות כוונתו שעל-ידם יוכל לעסוק בתורה ומצוות.

סעיף ו: וזהו "אין מחזיקין במחלוקת", כי חטאו של קורח היה שרצה שתתקיים ההבדלה. ויש להוסיף, שהכוונה העליונה במחלוקת קורח היתה שיבואו אחר כך לשלום נעלה יותר ע"י שמשוה יברר אותו, וכמו שיום שלישי תיקן ההבדלה של יום שני.

ועל פי זה יש לומר ששם "קרח" מורה על נטייתו למחלוקת מצד **טבעו**, וההוספה ב"ואתפלג" באה להורות שגם מעשה המחלוקת שנעשה **בבחירתו**, היה בדוגמת רקיע המבדיל, שמטרתו היא העילוי שבא אחר כך (ומבוארת השאלה הב' בסעיף ב).

סעיף ז: ויש לומר, שהתכלית האמורה של ירידת מים התחתונים, כדי שיהיה בהם הצמאון לעלות למעלה, הוא מצד הביטול של התפארת שמחבר את ההפכים חסד וגבורה. אך קורח שלא היה בביטול, לא הבין זאת. וכמו כן בעבודה, שאין נוגעת לו מעלת העבודה של בכל דרכיך דעהו, כי מחמת הביטול, כל רצונו הוא בקיום התורה ומצוות, קיום רצון הקב"ה.

סעיף ח: וזהו "השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו", שכדי שהעסק בעניני העולם ("רגלנו") לא יהיה למוט, יש לעסוק בדברי הרשות לשם שמים (כנ"ל), וזהו דווקא על-ידי החיים שלמעלה מהטבע ("השם נפשנו בחיים"), שלהיותם למעלה מהגבלה, לפיכך בכחם לחבר את שני ההפכים של חסד וגבורה.

סעיף ט: וזהו הקשר של "השם נפשנו בחיים גו" עם חג הגאולה י"ב תמוז, כי ארע או נס שלמעלה מהטבע מבלי לשדר הטבע, שהוא ענין חיבור שני ההפכים של חסד (נס) וגבורה (טבע).

מילואים

ורבבות בעתיק. ולפעמים מבוואר להיפך, שכל מה שלמטה יותר מתרבה המספר, והיינו שכתר הוא בבחינת יחידות, או"א בבחינת עשיריות, ז"א מאות, ומלכות אלפים ורבבות.

והביאור בזה, ששני אופנים אלו הם בב' הבחינות דאורות וכלים. אורות הריבוי שבהם הוא במדריגות עליונות, וככל שנמשכים למטה יותר הם מתעלמים (המספר הגבוה מסמל איכות גבוהה). מה-שאיך-כן הכלים, במדריגות עליונות הם במיעוט וככל שיורדים למטה יותר הם מתרבים יותר (המספר הגבוה מסמל ריבוי בכמות).

ושני ענינים אלו - שהאורות מתמעטים כשנמשכים למטה ושהכלים מתרבים - תלויים זה בזה, כי מכיון שהכלים מצמצמים ומגבילים את האורות, הרי מובן שכלל שהכלים בריבוי יותר האורות מתמעטים יותר (ספר הערכים ח"ד ע' מו-ז ובתוספת שם).

לביאור כה: משל נוסף מרצון ושכל: השכל הוא כח מדוד ומוגבל (בדוגמת הטבע), ואילו הרצון איננו נתון במדידות והגבלות (בדוגמת אור אין סוף הבלי גבול). אולם יש דרגת רצון הקשורה לשכל, כמאמר חז"ל "לעולם ילמוד אדם במקום שליבו חפץ", ואזי הרצון (בלי גבול) מתבטא בכך שמחזק את השכל (גבול). ובבחינה זו הרצון הוא כאור אין סוף הפועל תמידיות הטבע.

לביאור ב: דוגמה לכך שגם בחינת חי בעצם מוטבע בטבע מסוים הוא מכך שטבעו הוא "חיים להחיות", שנמשכת ממנו חיות הכללי ואין זה בבחירתו. "והמשל בזה, כמו המים או מתכות הנמצאים סמוך לאש, מתחמם המתכות והמים מרתיחים, הרי אין זה בהתעסקות האש שנאמר שהאש נתלבש בזה ומתעסק להחם את המתכת ולהרתיח את המים, אלא שהוא ענין שבא בדרך ממילא, דטבע המתכות בהמצאו בסמוך לאש הנה הוא מתחמם, וטבע המים כאשר הם מתחממים הם מרתיחים, וטבע האש שהוא חם, וממילא הנמצאים בקרוב אליו מתחממים ונרתחים, וכן הוא בחיות הנפש, הנה הקב"ה הטביע בנפש טבע החיים, היינו שהוא חי בעצם, וטבע החי בעצם שהוא חיים להחיות, וכאשר ע"פ הגזירה העליונה ית' הנפש מתלבש בהגוף, הנה הגוף חי מהנפש כדוגמת המתכות והמים המתחממים מהאש" (סה"מ תרח"צ ע' קח).

לביאור יב: בענין מיעוט וריבוי המספרים מצינו שני אופנים:

לפעמים מבוואר שכל הגבוה יותר המספר שבו בבחינת ריבוי יותר, וכל התחתון יותר המספר שבו הוא בבחינת מיעוט יותר. וכידוע בענין יחידות עשיריות מאות וכו', שיחידות הן במלכות, עשיריות בז"א, מאות באו"א, אלפים באריך,

החזקת מכון 'ביאורים במאמרי רבינו'

מוקדשת לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו
על-ידי ועד ידידי המכון

ר' שמואל ומשפחתו שיחיו אייזנברג
הרב יהודה ומשפחתו שיחיו דוידאוו
הרב לייבל ומשפחתו שיחיו בוימגארטען
ר' מנחם מענדל ומשפחתו שיחיו פישר

קובץ זה נדפס לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו על-ידי ולזכות
הרה"ח שלמה בן רנה, וזוגתו מרת מרים בת רחל
דבורה לאה עזיזה בת מרים,
ירחמיאל יהושע חיים בן דבורה,
וילדיהם חיה מושקא, מנחם מענדל
בנימין אברהם בן מרים
חנה בת דבורה ובנם דובער
חיה מושקא בת מרים,
יוסף יצחק בן גאולה דבורה
סאשה בת מרים
בן טולילא
להצלחה רבה ומופלגה בעבודתם בשליחות
כ"ק אדמו"ר מתוך בריאות והרחבה בכל ענייניהם
בטוב הנראה והנגלה

קובץ זה נדפס על-ידי ולזכות
ר' אהרן יעקב וזוגתו מרת שרה רחל
בתם נחמה דינה
שיחיו
בלנן
לחיזוק ההתקשרות לנשיא דורנו

קובץ זה נדפס על-ידי ולזכות
ר' אברהם הלוי בן רחל
בנו יהונתן אלישע, וביתו תמר מרים
שיחיו
להצלחה רבה ומופלגה
בכל אשר יפנו בגשמיות וברוחניות

קובץ זה נדפס
לעילוי נשמת
האשה החשובה
מרת ברכה רחל בת ר' משה ע"ה
אייזנברג
נלב"ע ט' אלול תשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה

קובץ זה נדפס
לזכות
מרת רחל בת מינדל
וכל יוצאי חלציה
שיחיו לאורך ימים ושנים טובות
ולהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו